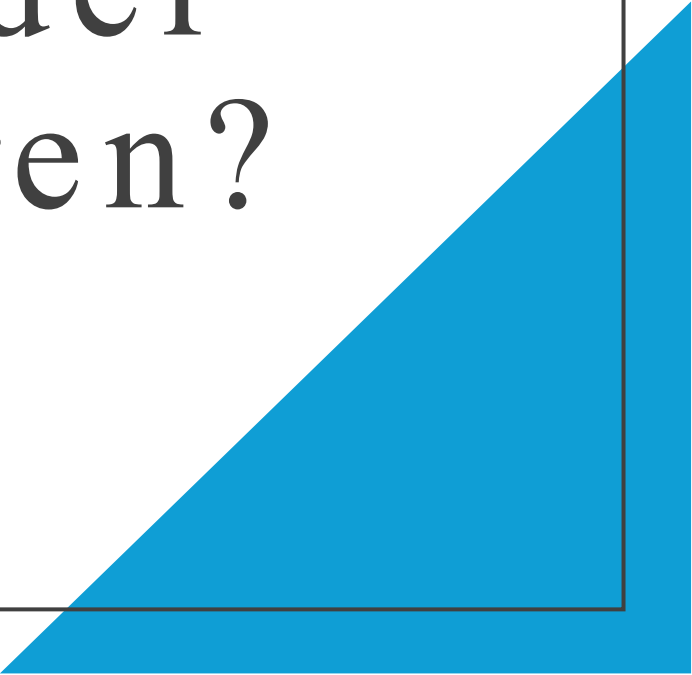

Hur stimulera barns språkutveckling under de första levnadsåren?

Värna våra yngsta, december 2025

Linda Forssman

Språkutveckling

- Språket är nyckel till delaktighet, inkludering och en förutsättning för lärande.
- Den tidiga språkutvecklingen har betydelse för senare kognitiv utveckling och skolframgång.

Barns tidiga språkutveckling

- Under en relativt kort period (2-3 år) lär sig de flesta barn sitt språks:
 - Ljudsystem
 - Ords betydelse
 - Grundläggande grammatiska regler för hur ord kombineras till meningar
- Barn behöver också lära sig språkets sociokulturella regler – när, hur och om vad man talar.

Att lära sig språkljud

- Spädbarn är biologiskt förberedda att uppfatta och lära sig sitt språks ljud redan före födseln.
- De kan urskilja alla språkets fonem, men med erfarenhet förbättras bearbetningen av modersmålets fonem.
- Samtidigt minskar förmågan att skilja ljud som inte finns i det egna språket under det första året.

Att producera ljud

- **Gråt**

- Spädbarns främsta kommunikationsmedel
- Under det första året utvecklas gråten från att signalera generell nöd till att bli ett sätt att påverka omgivningen

- **Joller & babbel**

- 2–3 månader: vokalliknande ljud ("aaaa", "oooo")
- 6–7 månader: babbel – stavelser med konsonant + vokal, liknar språkets ljud

Att lära sig ords betydelser

- Att lära sig ord och ordkombinationers betydelser, både i förståelse (receptivt språk) och produktion (expressivt språk).
- **Receptivt språk**
 - Ett av de första orden barn känner igen är sitt eget namn, vanligtvis vid 4,5–6 månaders ålder.
 - Vid ca 6-9 månader: känner igen många vardagsord

Expressivt språk

- Produktion av ord kommer senare än förståelse
- Första ordet vid ca 1 års ålder
- Vid ~10 producerade ord kan barn ofta förstå över 100.
- Vid ~50 ord (ca 18 mån) sker ett ”vokabularsprång”.
- Därefter ökar antalet producerade ord snabbt (8–24 nya ord/vecka).

Att kombinera ord

- Runt 18-24 månader blir barn känsliga för ordföljd och grammatik
- Barn börjar kombinera ord till korta tvåordsmeningar ("mer kaka")
- Därefter ökar meningslängden och grammatisk komplexitet gradvis.

Sociala regler kring språk och kommunikation

- Effektiv kommunikation bygger på turtagning och icke-verbala signaler.
- Spädbarn deltar tidigt i *protosamtal* – rytmisk växling mellan vuxnas ”prat” och barnets blickar, leenden och joller.
- Gester och blickar visar intention och hjälper barn att lära sig ord.

Kan spädbarn lära sig språk via skärmar?

- Spädbarn lär sig språk bäst genom social interaktion.
- De lär sig nästan ingenting från skärmar (TV, surfplattor etc.) eller ljudinspelningar utan möjlighet till respons.
- 9-månaders barn lär sig nya språkljud (mandarinfonem) av en person *i rummet* – men inte via video eller ljud.
- Interaktiva videosamtal fungerar, men inte förinspelat material.
- Problemet är brist på social respons, inte skärmen i sig.

Sammanhang som påverkar språkutvecklingen

- Språkinlärning är universell, men språkutvecklingens hastighet påverkas av många faktorer:
 - Familjemiljö
 - Om barnet lär sig ett eller flera språk samtidigt
 - Socioekonomi
 - Kvalitet på barnomsorg/förskola

Familjemiljöns roll i språkutveckling

- Språkinläringen gynnas av:
 - Barnriktat tal
 - Mängd och variation i språket barnet hör
 - Lyhörd respons på barnets beteenden och kommunikation
 - Gester och andra fysiska ledtrådar till språkets betydelse
 - Rutiner kring högläsning och berättande

Barnriktat tal

- Barnriktat tal kännetecknas av:
 - högre tonläge, överdriven intonation och långsamt tempo
 - upprepningar och korta meningar
 - fokus på konkreta, närvarande objekt och handlingar
- Det fångar barnets uppmärksamhet och gör ljudskillnader tydligare, vilket underlättar ordinläring.

Lyhördhet

- När vuxna svarar på barns ljud, blickar och initiativ:
 - utvecklas babblandet till mer avancerade språkljud
 - ökar barnets ordförråd
 - når barn språkiga milstolpar tidigare
- Kan inte förklaras enbart av genetik:
 - samma mönster ses hos adoptivbarn
 - interventioner som ökar föräldrars lyhördhet förbättrar barns språkutveckling.

Läsrutiners betydelse

- Högläsning ger:
 - Barn tillgång till ord och begrepp de annars inte möter.
 - Möjlighet att träna turtagning och samtalsregler.
 - Möjlighet att använda beteenden som gynnar språkutveckling (t.ex., barnriktat tal, lyhördhet)

Flerspråkiga miljöer

- Att lära sig flera språk samtidigt är vanligt och naturligt.
- Flerspråkiga barn utvecklar språk på liknande sätt som enspråkiga, men ordförråd per språk växer långsammare eftersom orden fördelas mellan språken.
- Kvalitet och mängd på språkexponering, samt talarens språkbehärskning, avgör barnets nivå i varje språk.

Socioekonomiska skillnader

- Barn i familjer med knappa resurser hör ofta mindre och mindre varierat språk, vilket kan påverka språkutvecklingen negativt.
- Kan bl.a. bero på:
 - Erfarenheter
 - Kunskap
 - Tid

Förskolans betydelse

- Högkvalitativ barnomsorg/förskola med lyhörd, språkrika interaktion gynnar språkutvecklingen, medan låg kvalitet kan hämma den.
- Förskolan i Sverige har ett kompensatoriskt uppdrag – men kan förskolan kompensera för socioekonomiska skillnader?

Språkutveckling som grund för framtida lärande

- Språkutveckling i tidig ålder förutsäger kognitiv utveckling och skolresultat.
- Barn som får riklig språklig stimulans tidigt fortsätter ofta att utvecklas positivt, både språkligt och kognitivt.
- Barn som får begränsad språklig stimulans riskerar att halka efter, vilket kan påverka deras skolgång och framtida möjligheter.

Hur kan BVC stötta föräldrar att stödja deras barns språkutveckling?

- Vad görs redan?
 - Information/rådgivning
 - Observationer
 - Bokgåvor
 - Screening
- Vad behövs?
 - Utökat selektivt stöd för att stötta barns tidiga språkinläring

Betydelsen av språkutveckling

Språk gör det möjligt för barn att gå från gråt till kommunikation, att uttrycka känslor och tankar, skapa relationer och forma sin identitet. Det går också tillgång till andras perspektiv – deras känslor, hopp och övertygelser – och är därmed en grundläggande del av mänsklig kontakt.